

הרב אהרן דרשביץ

ברגשי הערכה, כבוד והוקרה מעומק הלב
למו"ר הרה"ג ח. י. הדרי שליט"א, שבמשך
שנים רבות מגדל ומחנך לאהבת התורה
ויראת שמים ומידות טובות במסירות נפש
עצומה, וזוכה לראות ברכה רבה
ושכר טוב בעמלו הרב.

אמירה דאמירה – בנכרי ובקטן

אמירה לנכרי – מקור הדין, והאם הוא אסור מהתורה או מדרבנן

שמות יב, טז – "וביום הראשון מקרא קדש, וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם".

ומובא במכילתא, "כל מלאכה לא יעשה בהם" – "לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה הגוי מלאכתך", משמע שבאיסור עשיית מלאכה כלול אף איסור אמירה לנכרי. ובסמ"ג (ל"ת ריש סי' ע"ה, הו"ד בב"י או"ח סו"ס רמ"ד) – מביא דברי המכילתא הנ"ל, ומסתפק האם משמעות המכילתא היא דאכן ישנו איסור מהתורה לומר לנכרי לעשות מלאכתו, או שהפסוק הנ"ל הוא רק אסמכתא בעלמא. ונוטה להכריע שאיסור אמירה לנכרי הוא מהתורה, וכ"כ היראים (ס' ד"ש). וברש"י (שמות שם ד"ה "לא יעשה בהם") וז"ל – "אפילו על ידי אחרים". וברמב"ן (שם ד"ה "כל מלאכה") מקשה על רש"י, שאם ה"אחרים" הם ישראל, הרי הם עצמם מוזהרים עליה ואין הוא מוזהר במלאכתו שלא תעשה על ידו אלא רק מצד "לפני עור לא תתן מכשול", ואם ה"אחרים" הם שאינם יהודים – הרי אין איסור מהתורה על אמירה לגוי אלא רק שבות מדבריהם וכנ"ל בגמ' שבת קנ, א שאמירה לגוי שבות.

היוצא מזה – שלכאוף אף מרש"י משמע כפוסקים דאמירה לגוי אסורה מהתורה והרמב"ן חולק עליו דהווי דרבנן, וכן פסק הרמב"ם (הל' שבת פ"ו הל' ג) וכ"כ הט"ז (סי' רמ"ג ס"ק ג') והביא שם נפ"מ אם איסור אמירה לנכרי הוא מהתורה או מדרבנן לעניין אם יש לאסור במקום דליכא מראית עין, וכגון כשהעכו"ם עושה בחדרי חדרים. ומובא בשער הציון (הל' שבת ס' רמ"ג) דרוב הפוסקים ס"ל דאיסור אמירה לנכרי הוא מדרבנן.

לפוסקים דס"ל דאיסור אמירה לנכרי הוא מהתורה קשה לכאוף מהגמ' שבת קנ, א וכן מעוד מקומות דמובא בפירוש אמירה לנכרי הווי שבות – מדרבנן.

וי"ל – א. יראים (שם) – יש לחלק בין כשאומר לגוי לעשות מלאכתו של הגוי ולצורך הגוי שהוא מדרבנן, לבין כשאומר לגוי לעשות מלאכתו שלא לצורך ישראל שהוא מדאורייתא.

ב. פמ"ג (משבצות זהב סי' רמ"ג ס"ק ג') – יש לחלק בין אם העכו"ם עושה מלאכה לצורך ישראל בכלי של הגוי שהוא מדרבנן, לבין אם עושה מלאכה לצורך ישראל בכלים של ישראל שהוא מדאורייתא.

ג. על פי המחנה אפרים (לקמן) יש לחלק בין שכירות פועלים שהוא מהתורה לבין שאר מקרים שהוא מדרבנן.

כל הנ"ל הוא ליישב לפי השיטות דאמירה לגוי אסורה מהתורה, אך לפי הפוסקים דאמירה לגוי אסורה מדרבנן, ניתן לחלק באופן דומה ובירידת דרגה וכנ"ל ברמב"ן לחלק בין אם עושה מלאכת הישראל האסור מדרבנן לבין אם עושה מלאכת הגוי – שמותר.

טעמי איסור אמירה לנכרי

רמב"ם (הל' שבת פ"ו הל' א) – אסור לומר לנכרי לעשות מלאכת הגוי "כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן".

רש"י (ע"ז טו, א) – איסור אמירה לנכרי הוא ממ"ש בישעיה (נ"ח) – "ממצוא חפצך ודבר דבר" – שאף דיבור בכל גוונא אסור.

רש"י (שבת קנג, א) – הנכרי נחשב כשליח של ישראל. ואע"פ שקיי"ל שאין שליחות לנכרי, מובא בהגהות מיימוניות (הל' שבת פ"ו ס"ק כ') – שיש שליחות לנכרי לחומרא.

נפ"מ בין הטעמים

א. שו"ת אבני נזר (או"ח סי' מ"ג ס"ק ו' ו"ט) – כשאומר לגוי לפני שבת שיעשה בשבת, מטעם "דבר דבר" מותר, דליכא אמירה בשבת, ומטעם שליחות אסור, שהרי הנכרי עשה מלאכה בשבת בשליחות הישראל.

ב. כשאומר בשבת שיעשה במוצ"ש – מטעם שליחות מותר, שהרי סוף סוף לא עשה מלאכה בשבת, ומטעם "ודבר דבר" אסור, שהרי ציווה בשבת.

ג. כשציווה לגוי לעשות מלאכה בשבת והגוי לא עשה – מטעם שליחות לא עבר, שהרי לא עשה מלאכה בשבת, מטעם "ודבר דבר" עבר על האיסור אף שהנכרי לא עשה מלאכה, שהרי עכ"פ דיבר דבר האסור בשבת.

ד. לומר לכלב מאומן ומאולף להדליק או לכבות אור – מטעם "ודבר דבר" אין הבדל בין עכו"ם לכלב, דהאמירה עצמה אסורה. מטעם שליחות – אין שליחות

לבהמה ומותר, אך בבהמתו – יש איסור משום שביתת בהמתו, וא"כ יפקיר את הבהמה.

ה. **באמירה דאמירה** – כשאומר לגוי לומר לגוי אחר לעשות מלאכתו של הישראל, מטעם "ודבר דבר" לכאוי אסור אף בכה"ג, שהרי עצם הדיבור אסור ואין נפ"מ איזה גוי עשה, דהרי אפילו אם בסופו של דבר כלל לא יעשה, בכל זאת עבר על איסור אמירה לגוי. אבל מטעם שליחות – לכאורה יש מקום להתיר, שהרי לא שלוחו הוא שעשה את המלאכה אלא שליח של השליח, ומאחר דאינו שליחו הישיר ליכא איסור. ועיין עוד לקמן בהסבר הדברים. [לטעמו של הרמב"ם שחיישינן שמא הישראל יבוא לעשות בעצמו – לכאוי יש להתיר. מאחר שהרחיק את האמירה ויש היכר בכך שאינו אומר ישירות לגוי, על כן ליכא למיחש שבפעם אחרת יעשה בעצמו או שיאמר לנכרי לעשות].

יש לעיין ביסוד דין אמירה דאמירה, ומתוך כך נוכל בס"ד להגיע למסקנות האם ובמה יש נפ"מ בין הטעמים דלעיל.

עבודת הגרשון – (הובא בחוות יאיר סי' מ"ט) – אמירה לנכרי אסורה אפילו באמירה דאמירה. והוכיח דבריו מהגמ' שבת ק"י שאסור לומר לגוי לשכור לו פועלים ואפילו אינו קוצב להם את סכום השכירות אלא רק באמירה דאמירה.

ובחוות יאיר (סי' נ"ג) חולק על עבודת הגרשוני ומחלק בין הגמ' הנ"ל לעניין שכירות פועלים שאסור, לבין שאר אמירה דאמירה.

וביסוד החילוק י"ל ע"פ המחנה אפרים (הלי שלוחין ושותפין סי' י"א) – בפועל יש שליחות לנכרי מהתורה דיד פועל כיד בעל הבית, דגופו קנוי לבעה"ב לגמרי והוא ממש כידו, משא"כ שליח שאין גופו קנוי לבעה"ב ולא הווי כיד בעה"ב (עפ"י מחדש המחנה אפרים שפועל נכרי שעושה מעקה לישראל, בעה"ב מברך על עשיית המעקה, ועיין שדי חמד (כללים מערכת האלף סי' קמו) דהביא רבים מהאחרונים החולקים על המחנ"א וס"ל דלא אמרינן יד נכרי כיד בעה"ב ואפילו בפועל שלו, ועל כן אין לברך על מעקה שנעשה על ידי נכרי).

לפי"ז – הא דאמרינן בגמ' שאמירה לנכרי הווי שבות, מיירי באופן שאינו פועל שלו ואינו מקבל שכר, ועל פי יסוד המחנ"א ניתן ליישב את הקושיא מהגמ' לעניין שכירות פועלים, דשכירות פועלים שאני דיש שליחות לנכרי מהתורה דידו כיד בעה"ב לכן אסורה אפילו אמירה דאמירה, משא"כ בשאר המקרים בדליכא שכירות פועלים דאמירה דאמירה מותרת.

כלומר, שיש מקום להקל באמירה דאמירה כאשר אינו עושה בשכר. נמצינו למדים, שנחלקו הפוסקים האם יש איסור אמירה לנכרי באמירה דאמירה. ועיין עוד במשנה ברורה (הלי שבת סי' ש"ז ס"ק כ"ד) ובבאור הלכה (סי' ש"ח סעי' ב').

מהגמ' עירובין (סז, ב – סח, א) ניתן להוכיח שאפשר להקל באמירה דאמירה. דאיתא התם לענין ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה וע"פ גרסת חלק מהראשונים "דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחיס" – הגמ' מעמידה שניתן לבקש מגוי שיביא את המים מביתו של היהודי לחצר דהווי שבות שאין בו מעשה שהרי הישראל לא אמר לגוי לחמם מים, משמע דאיכא איסור לומר לגוי לעשות מלאכה. ומתוך שהגמ' מעמידה לאסור אמירה לגוי ולא אמירה דאמירה, משמע דבכה"ג יש להקל. וזהו מקור דינו של הכלכלת שבת להקל באמירה דאמירה, ועיין עוד לקמן בענין זה.

ויש לדחות – דהתם מיירי בדאיכא נכרי אחד ואפילו הכי יש לאסור כשאמר לו לעשות מלאכה, ואה"נ שאף באמירה דאמירה אסור וצ"ע. לכאורה ניתן להוכיח מהגמ' עירובין סח, א לאידך גיסא דאיכא איסור אפילו באמירה דאמירה וכ"כ **הבאר יצחק** (או"ח סי' יד, ט) – דבגמ' שם מובא מקרה נוסף לענין ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה, אמר להו רבא – נישילה לאימיה אי צריכא נחים לה אגב אימיה. **והקשו התוס'** (שם ד"ה "לשבות"), וכי לא היה נכרי בכל העיר שיאמרו לו לחמם מים בשביל הקטן (קושיא זאת אתיא שפיר רק לפי הראשונים שלא גורסים בגמ' "והא מר לא אמר לנכרי זיל אחיס", ולפי"ז, עצם האמירה לנכרי חשיבא כשבות שאין בו מעשה אפילו שהנכרי עושה מלאכה האסורה מהתורה ממש. אך לפי הגורסים את הנ"ל, יהיה מותר לומר לנכרי רק בכה"ג שאינו עושה מלאכה ממש, כגון העברה מרשות לרשות וכדו'). **והתוס'** (שם) הפנו לתוס' (גיטין ח, ב ד"ה "אע"ג") דשאני במקרה הראשון בגמ' לענין ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה דהיה צריך להעביר המים מהבית דרך כרמלית דהווי איסור דרבנן בלבד, ובכה"ג הקלו ע"י אמירה לנכרי דהווי שבות דשבות, משא"כ במקרה השני דההוא ינוקא דהיה צריך לחמם מים, דהווי איסור דאורייתא. והקשה **הבאר יצחק** – וכי לא היה בכל העיר נכרי נוסף על מנת שניתן יהיה להקל בעשיית המלאכה ע"י שני נכרים ביחד כשנים שעשאוה. לפי אותו עקרון יש להקשות וכי לא היה בכל העיר נכרי נוסף, שיאמר לנכרי לומר לנכרי לעשות את המלאכה ובכה"ג ליכא איסור דאורייתא דהווי שבות דשבות ומהני, אלא על כרחך דאמירה דאמירה לא מהני.

מהו יסוד וטעם הדבר דאמירה דאמירה מהני?

(לאותן שיטות המתירות)

א. **כלכלת שבת**, תפארת ישראל בפי"מ דיני אמירה לנכרי אות ה' – ואין להקשות (לענין אמירה דאמירה) וכי גרע מרמיזה דאסור, נראה לי דגרע וגרע, דהתם רמוז לו שיעשה מלאכה, והרי מצינו דרמיזה כדיבור (גיטין נט), משא"כ

הכא (באמירה דאמירה) הו"ל "כאומר אמרו" דלא אמר לו ישירות לעשות ולא חשיב כשלוחו. כלומר, לפי"ז אמירה דאמירה מהני משום דלא הווי שליחו של היהודי וכדין "אומר אמרו". ולקמן נדון האם ניתן לדמות בין הדינים הנ"ל.

ב. **חתם סופר** (שו"ת או"ח סי' ס') – אמירה דאמירה מותרת או מטעם דאין שליחות לנכרי לחומרא (אמנם בטעם "ודבר דבר" איכא איסורא ולכן פוסק החת"ס דאמירה דאמירה מהני רק ביום חול שיעשה בשבת דליכא "ודבר דבר", ועיין לקמן בעניין זה), או מטעם דהו"ל "מילי" ו"מילי לא ממסרן לשליח". ועפ"ז מיישב את קושיית עבודת הגרשוני מהגמ' שבת ק"נ לעניין שכירות פועלים, דיש לחלק בין אומר אמרו לפלוני מסויים שיעשה מלאכתו של היהודי, דהו"ל כממנה שליח שלא בפניו וחשיב ממש כשלוחו אע"פ שלא שמע מפיו, ואסור, משא"כ כשאומר אמרו להעמיד פועלים, שאינו אומר לו שיעשה מלאכתו אלא רק מבקשו לשכור פועלים מאשר תמצא ידו ואינו אומר לו על אדם מסויים למנותו כפועל, דבכה"ג הו"ל "מילי" ו"מילי לא ממסרן לשליח", שלא נעשה שלוחו אפילו בישראל וכ"ש בגוי.

כלומר, לדעה זאת אמירה דאמירה מהני משום דלא הווי שלוחו של היהודי ומדין "מילי לא ממסרן לשליח". ולקמן נדון האם ניתן לדמות בין הדינים הנ"ל.

א'. לפי ה'כלכלת שבת' יסוד ההיתר באמירה דאמירה הוא כדין "אומר אמרו". ויש לדון האם אכן ניתן להשוות בין הדינים. בעניין "אומר אמרו" – במשנה גיטין סו, ב מובאת מח' ר"מ ור' יוסי לעניין האומר לשלושה תנו גט לאשתי, דלר"מ יכולים למנות אחרים לכתוב ולחתום, ולר' יוסי – צריכים לכתוב ולחתום בעצמם ואינם יכולים למנות אחרים במקומם. ומסקנת הגמ' (שם סז, א) שר' יוסי חולק אפילו באומר אמרו לסופר שיכתוב ולעדים שיחתמו דלא מהני שיכתבו ויחתמו, ובגמ' (שם) שמואל סובר כר' יוסי בדליכא אומר אמרו דהווי מילי ולא ממסרן לשליח, וחולק עליו באומר אמרו לסופר לכתוב ולעדים שיחתמו דחשיב שפיר כשלוחו ומהני.

להלכה נחלקו הפוסקים:

ר"ף (גיטין לג, א), רא"ש (שם פ"ז סי' יט), בה"ג, ר"ח – פסקו לגמרי כר' יוסי דאומר אמרו הגט בטל, דאף רב אשי פסק כוותיה. והטעם הוא, דאף אומר אמרו חשיב כמילי ולא ממסרן לשליח. ולפי"ז בנד"ד באמירה דאמירה בשבת מהני, דלא הווי שלוחו.

ר"ן (גיטין לג, א ד"ה "והקשה") בשם הרמב"ן, והרשב"א – פסקו לגמרי כר' יוסי, אלא דאף לר' יוסי יש לחלק בין אמר לשלושה תנו גט לאשתי, דאינם יכולים למנות אחרים לכתובה ולחתימה דה"ל "מילי", לבין "אומר אמרו",

דבכה"ג ליכא חיסרון של "מילי" שהרי הוא עושה שליח שלא בפניו, אלא דלדעת ר' יוסי החיסרון הוא בכך דבגט בעינן "לשמה" והסופר והעדים עומדים במקום הבעל לכתובה ולחתימה רק כששומעים ישירות מפיו, משא"כ ב"אומר אמרו" – שלא שמעו ישירות מפיו ולכן לא מהני דהווי חיסרון בלשמה. לפי"ז – באמירה דאמירה בשבת – אסור, דהווי שלוחו ממש והרי בשבת אין חיסרון של "לשמה".

רמב"ם (הל' גטין פ"ב הל' ו-ז) פסק שבאומר אמרו הגט פסול מדרבנן ולא בטל מהתורה – 1. לפי **ערוך השולחן** – הרמב"ם פסק לגמרי כר' יוסי, אלא דמשום חומרת אשת איש חשש אף לדעות דמהתורה הגט כשר וכשמואל ולכן לחומרא – צריכה גט אף מהשני. 2. לפי **הבית שמואל** (אבן העזר סי' ק"כ ס"ק ז') – הרמב"ם פסק לגמרי כשמואל דאומר אמרו כשר ולכתחילה הווי רק חששא דרבנן שמא תשכור עדים ואם נשאת לא תצא. לפי"ז – באמירה דאמירה בשבת – אסור, דהרי לשמואל – הווי שלוחו. ואף לדעת ערוה"ש ברמב"ם, מנין שלא נחמיר בשבת כשם שמחמירים באשת איש? ועכ"פ מכדי ספק לא נפקינן.

ר"ן (שם), **רא"ה** – באומר אמרו ליכא כלל חסרון של "מילי" וכדעת שמואל, והחשש באומר אמרו הוא מטעם גזירה דחתם סופר ועד, והו"ל איסור דרבנן בלבד (עיין גיטין סו, ב – סז, א בעניין זה), והני"מ באומר אמרו מדעתכם, 1. **לרד"ך** – אך בממנה סופר ועדים בפירושו. 2. **למהר"ם אלשקר** – מספיק שיאמר לו למנות פלוני ופלוני לסופר ועדים, אף שלא בפניהם מהני, דבכה"ג ליכא חשש של חתם סופר ועד, ואף לדעת ר' יוסי הסופר והעדים יחשבו כשליחי הבעל ממש (**וברע"א** הסביר בדעת הר"ן והרא"ה דאף לדבריהם באומר אמרו הגט בטל מהתורה מטעם מילי, אלא כשממנה סופר ועדים חשיב כעושה שליח לאמירה וליכא חסרון של מילי). לפי"ז – באמירה דאמירה בשבת – אסור, דחשיב שפיר שלוחו, והגזירה דחתם סופר ועד הוא רק בגיטין ולא בשבת.

סמ"ג, **סה"ת** – הווי ספיקא דדינא דשמא הלכה כשמואל דס"ל דאומר אמרו כשר. לפי"ז – בשבת אסור וכדלעיל.

תוס' בשם **ר"י** (גיטין סו, ב) – באומר אמרו אף לדעת ר' יוסי הגט כשר דכיוון דחתם סופר ועד פסול, ליכא כלל חשש חורבא ואין אפילו איסור דרבנן, לפי"ז – בשבת אסור וכדלעיל.

לסיכום – דעת הכלכלת שבת להתיר אמירה דאמירה בשבת וכדין "אומר אמרו" בגיטין, אתיא שפיר רק אליבא דשיטת: א. הר"י, הרא"ש, בה"ג ור"ח דפסקו לגמרי כר' יוסי בטעם מילי דלא הווי שלוחו לגט, ולפי"ז בשבת – לא הווי שלוחו ומותרת אמירה דאמירה. אך אליבא דשאר השיטות דלעיל, לא מבעיא לפי הפוסקים כשמואל, אלא אף לפוסקים ר' יוסי – או שר' יוסי מודה באומר אמרו

דמהני או שבגט שאני – או מטעם דבעינן לשמה או מטעם חורבא דחתם סופר ועד, אך באמירה דאמירה בשבת – חשיב שפיר שלוחו ואסור.

ב'. לפי **החתם סופר** יסוד ההיתר באמירה דאמירה הוא כדין "מילי לא ממסרן לשליח". ויש לדון האם אכן ניתן להשוות בין הדינים. בעניין "מילי לא ממסרן לשליח" – הגמ' (גיטין סט, א) מחלקת בין המביא גט דיכול למנות שליח אחר, לבין אם אמר לשלושה כתבו גט ותנו לאשתי, דאינם יכולים למנות שליח אחר לכתיבה ועדים לחתימה וכן לנתינה. והטעם לפי רבא, דהווי "מילי" ו"מילי לא מימסרן לשליח", **וברש"י** (שם) – שלא מסר להם אלא דברים ואין בדברים כוח להיות חוזרים ונמסרים לאחר, אבל **גט** – דאית ביה מששא חוזר ונמסר. להלכה:

א. רמ"ה (הובא בב"י אה"ע סי' קמ"א) – יש לחלק בין שליח הולכה של הבעל שהוא שליח להוליך גט שהוא דבר שיש בו ממשות וליכא חיסרון של מילי, לבין שליח קבלה של האשה דאינו יכול למנות שליח ואפילו ניתנה לו רשות, דליכא ממשות, והווי מילי ולא ממסרן לשליח ולא הווי כלל שלוחו של הבעל. **לפי"ז** – אמירה דאמירה בשבת – מותרת, דהרי אינו שלוחו לדבר שיש בו ממשות וממילא לא נחשב כשלוחו של היהודי. אלא דלדעת החת"ס אמירה דאמירה דמותרת, הני מילי כשאינו אומר לגוי לומר לגוי מסויים, אלא רק אומר לו לומר לגוי שימצא ולפי שקול דעתו.

ב. רמב"ם (הלי גירושין פ"ז ה"ד) פסק ששליח ממנה שליח ולא חילק כלל בין שליח האשה ושליח האיש, וכ"כ הב"י בשם **בעל העיטור** וכן הביא בשם גדולי האחרונים, דהא דאמרינן "מילי לא ממסרן לשליח", הני"מ בכתיבת וחתימת הגט דבעינן לשמה, ועל כן אינו יכול לומר לאחר לכתוב ולחתום דחסר בלשמה, משא"כ בשליח ואפילו לקבלה למנות שליח אחר דמהני. **והכרעת הב"י** דשליח יכול למנות שליח דלא הווי מילי. **לפי"ז** – באמירה דאמירה בשבת – חשיב שלוחו ואסור.

לסיכום – דעת החת"ס להתיר אמירה לאמירה בשבת מדין "מילי לא ממסרן לשליח", אתיא שפיר רק אליבא דשיטת הרמ"ה, אך לפי הפוסקים כדעת הרמב"ם – באמירה דאמירה ליכא כלל חיסרון של מילי, ובשבת אסור.

נמצינו למדים:

א. שני הטעמים שניתנו כיסוד ההיתר של אמירה דאמירה בשבת אינם פשוטים וברורים כלל ועיקר, וצ"ע האם ניתן לדמותם לנד"ד.

ב. הפוסקים הנ"ל המתירים אמירה דאמירה מצד "מילי" או מצד "אומר אמרו" מוקשים לפי טעמו של רש"י (שבת קנג, א) דאיסור אמירה לנכרי הוא מצד **שליחות**, והנ"מ בשליח ראשון אך בשליח דשליח לא חשיב שלוחו וכדלעיל.

אך לכאורה פשוט שלפי טעמו של רש"י (ע"ז טו, א) דאיסור אמירה לנכרי הוא מצד "ודבר דבר", אף באמירה דאמירה יש לאסור, דסוף כל סוף ישנו דיבור אסור בשבת. וכ"כ בפירוש החת"ס (שם), ולכן פסק דאמירה דאמירה מותר רק מחול לשבת, דמצד "ודבר דבר" לא אומר אמירה אסורה בשבת, ומצד שליחות לא הווי שלוחו וכדלעיל.

לפי"ז – אפילו אם נתיר אמירה דאמירה מצד שליחות, עדיין יהיה איסור מצד "ודבר דבר". ולפי"ז צ"ע מדוע התעלמו הפוסקים הנ"ל (מלבד החת"ס) מאיסור אמירה מצד "ודבר דבר".

וי"ל בכמה אופנים:

א. הפוסקים המתירים באמירה דאמירה לא סוברים שיש איסור אמירה לנכרי מצד "ודבר דבר".

ב. **פמ"ג** (משבצות זהב סי' ש"ז ס"ק א') – יש לחלק בין **חפצי חול** שאסור מצד "ודבר דבר", לבין **חפצי שמים** כגון לצורך תפילה בציבור או להדליק נר ללמוד תורה וכדו' דליכא איסור מצד "ודבר דבר" אלא רק מצד שליחות. **לפי"ז** – הא דמהני אמירה דאמירה, הנ"מ באמירה שהיא לצורך חפצי שמים או באמירה לפני שבת דליכא איסור "ודבר דבר" וכדלעיל.

ג. **התם סופר** (שבת ק"י, חו"מ סי' קפה) – ע"פ **הרמב"ן** (ויקרא, אמור פכ"ג פס' כ"ד) – יש לחלק בין מלאכות ממלאכות המשכן שאסורות מהתורה ללא קשר לעמל הטרחה והיגיעה בהן כגון הדלקת נר וקטיפת פרי שאין בהם יגיעה ועמל ואפילו שיש בה תענוג ובכ"ז אסורות מהתורה, לבין מלאכות שאינן ממלאכות המשכן אך יש בהם עמל טרחה ויגיעה כגון לשכור פועלים ולהעמיס משא על גבי חמורים דהם אסורים מהתורה מצד "תשבות". **לפי"ז** – הא דאיכא איסור "ודבר דבר" הנ"מ במלאכות שאינן ממלאכות המשכן אך יש בהן עמל טירחה ויגיעה, ובכה"ג אף באמירה יש אסור מהתורה שלא ישב כל היום לחשוב חשבונותיו ולדבר בעניני שכירות פועליו ובכה"ג אפילו אמירה דאמירה אסורה, משא"כ במלאכות שאין בהם טרחה ואפילו שהם מלאכות המשכן האסורות מהתורה כגון הדלקת נר, דבכה"ג ליכא איסור מצד "ודבר דבר" אלא מטעם "שליחות" ובאמירה איכא אסור דרבנן, ולכן יש להקל באמירה דאמירה (**לפי"ז** ניתן ליישב את קושית עבודת הגרשוני מהגמ' שבת ק"י לענין שכירות פועלים

ולחלק בין שכירות פועלים שהוא מצד "ודבר דבר", ולכן אף באמירה דאמירה אסור, לבין שאר מלאכות, וכדלעיל).

היוצא בזה:

- א. במלאכות שאין בהן טרחה ועובדין דחול – ניתן להקל באמירה דאמירה.
- ב. הפוסקים שהתירו אמירה דאמירה התייחסו לאותן מלאכות קלות שאין בהן טרחה ויגיעה.

בענין אמירה לקטן

יבמות (קיד, א) – הגמרא מביאה שלושה מקומות בתורה דאיכא קרא יתירא דמהם משמע "דלא ליספו לקטנים בידיים", ובכלל זה אף לומר להם לעשות מלאכה, כמובא בשו"ע (או"ח סי' שמ"ג) ובמשנ"ב (שם ס"ק ד) דקטן אסור להאכילו בידיים וה"ה לצוותו שיעבור, דהווי בכלל אמירה לקטן [אך בקטן העושה מלאכה ללא סיוע הגדול, מובא **בחתם סופר** (שו"ת או"ח סי' פ"ג) – דהא דכתוב בתורה "למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר" (שמות כג, יב), הני"מ ביחס לבהמתו שלא תעשה מלאכה אפילו בלא סיוע שלו, אך בבנו ליכא האיסור הני"ל, וממילא אין הוא מצווה שבנו לא יעשה מלאכה כאשר אינו מסייע לו בכך].

ועל פי **הרמ"א** (שם) ו**המשנ"ב** (שם) איכא ג' סוגים בקטן: א. קטן שאינו בר הבנה שהוא עד גיל שנתיים – שלוש שנים. ב. קטן שהוא בר הבנה מגיל שנתיים – שלוש עד גיל חמש – שש שנים ג. קטן שהגיע לחינוך – מגיל חמש – שש עד גיל מצוות. ועיין עוד **בשער הצינון** (סי' שלי"ד ס"ק נ"ד) דממנו ניתן ללמוד: א. שבכלל אמירה לקטן אין לחלק בין בן ובת (ויש חולקים), ב. שיש לחלק בין אביו של הקטן דאיכא איסור דאורייתא לבין אדם אחר שאינו אביו שאומר לקטן דאיכא איסור דרבנן [כמו כן יש מח' האם חיוב חינוך הבנים הוא רק על האב או גם על האם, ולכן בשעת הדחק כשיש צורך של אמירה לקטן יש להסתפק האם עדיף שהאם תאמר לבתה, וצ"ע].

היוצא מזה, שלענין אמירה לקטן ישנם האיסורים הבאים:

1. "לא תאכילום" – שאסור לספות בידיים – להאכילו או לצוותו, ומצד זה אין חילוק בין אביו לאחר, ולשיטת **הרשב"א** (יבמות קיד, א) האיסור לספות בידיים הוא בדאורייתא, אך באיסור דרבנן – ליכא איסור, ולכן מתיר אמירה לקטן באיסור דרבנן כשהוא לצורך הקטן ואינו בנו, דהא דאמרין דחיישינן שמא אתי למסרך כשיגדיל, הני"מ כעושה לצורך הגדול, אך כעושה לצורך עצמו לא חיישינן ולא גזרינן. ורוב הראשונים חלקו על הרשב"א (עיין עוד ביאור הלכה סי' שמ"ג).

ובעת הצורך לסמוך על אמירה לקטן באיסור דרבנן לצורך הקטן, יש לעיין אם עדיף לומר לקטן שאינו בר הבנה שהוא איסור פחות חמור שהרי אינו עושה ע"ד גדול, ומאידך יתכן שיהיה עדיף על ידי קטן שהוא בר הבנה שיוכל להנות ויהיה לצרכו (של הקטן). וצ"ע.

חתי סופר (שם) – דן לעניין קטן שהוא שוטה שקרוביו רוצים להכניסו לבית חינוך של גויים ושם יאכילוהו מאכלות אסורות, דמביא בשם **התרומת הדשן** דהא דהחמירו בקטן שלא ירגילוהו באיסורים שמא כשיגדל יבקש לימודו – לעשות אותם האיסורים שעשה בקטנותו, משא"כ בשוטה דלא אתי לכלל דעת דמותר לספות ליה בידיים, והכרעת החת"ס דאין חילוק בין קטן לשוטה ובכל גוונא אסור לספות ליה בידיים, וממילא יהיה אסור להכניסו לבית חינוך של גויים. אך אם הכניסו אותו על מנת להחזירו לכלל דעת וע"י זה יוכל להתחייב ולשמור את מצוות ה', בכה"ג מותר, דמוטב שיחלל תורה זמן מה כדי שבעתיד ישמור מצוות הרבה.

2. לא גרע אמירה לקטן מאמירה לנכרי.

3. בבנו – איכא איסור נוסף מצד "לא תעשה... ובנך ובתך". ומובא באחיעזר (סי' פ"א) בשם הגאון ר' חיים מוולאזין, דהא דאצטריך לפסוק ד"לא תעשה... בנך ובתך" ומדוע לא נסתפק בפס' "לא תאכלם", הוא משום דהלאו ד"לא תאכילום" הוא איסור בעלמא כשאר איסורים, משא"כ הלאו של "לא תעשה... בנך ובתך" הוא איסור דשבת והוא לאו חמור יותר משאר לאווין, כדאיתא ביבמות ו', א דשאני לאווי דשבת דחמירי ופרש"י (שם ד"ה וכי תימא) דקיי"ל מחלל שבת כעובד ע"ז.

יש לעיין בהא דאמרינן דאמירה לקטן לא גרע מאמירה לנכרי. האם דינו של אמירה לקטן הוא כדין אמירה לנכרי או שחמור מבנו:

מצד א' – על פי האמור לעיל דבאמירה לקטן איכא ב' איסורים נוספים מעבר לאמירה לנכרי – איסור לספות בידיים וכן מצד בנו. וכן מוכח מהמשנה בשבת קכא, א שנכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן, וכן שהנכרי אדעתא דנפשיה קעביד, אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני שביתתו עליהן וכן שהקטן אדעתא דגדול קעביד. משמע – שבעניין אמירה, קטן חמור מנכרי.

אך **מאידך גיסא** מובא במגן אברהם (סי' שט"ז ס"ק כ"ו) לעניין צידה, דאין חילוק בין קטן או נכרי, וכן משמע **בתוס'** (שבת קכב, א ד"ה "משקה") וכן **בט"ז** (או"ח סי' שמ"ו ס"ק ו') בשם **המרדכי** לעניין הבאת מפתח לבית הכנסת בשבת

דבהא משמע דאין חילוק בין קטן לנכרי. **ויש לתרץ** ולחלק בין קטן שאינו בר הבנה שהוא כנכרי, לבין קטן בר הבנה אף שלא הגיע לחינוך שהוא חמור מנכרי. לעניין **אמירה דאמירה בקטן** – מובא **באשל אברהם** (בוטשאטש) סי' שי"ד סעי' ז', דהתיר לומר לתינוק שיאמר לנכרי, משמע לכאוי' שאמירה לקטן שיאמר לנכרי הווי בכלל אמירה דאמירה. ומובא בספר "מלכים אומניד" (פרק י' סעי' ה) – דאם כבה האור בליל שבת במוסד לילדים ואינם יכולים לקדש ולברך ברכת המזון בעל פה ואינם יכולים ללמוד תורה, שיהיה מותר לומר לילד שיאמר לנכרי שידליק להם אור, ובכה"ג יהיה מותר אפילו לגדול להנות מהאור, ובמקרה דן בנוסף לאשל אברהם דלעיל, מובא **בבאור הלכה** (סי' שמ"ג ד"ה "מד"סי") דיש לסמוך על **הרשב"א** דלעיל דספינן בידיים באיסור דרבנן לצורך הקטן, וממילא מותר לומר לקטן להוציא מרה"י לכרמלית סידור וחומש לצורך התפילה וקריאת התורה, וממילא יצטרף הגדול עמו להתפלל יחד, וה"ה בנד"ד אף דהווי איסור דאורייתא, בכ"ז יש להתיר באמירה דאמירה דכה"ג הווי רק איסור דרבנן דאמירה לנכרי ובאופן הנ"ל מותר, אמנם יש להסתפק ע"פ המובא לעיל דבאיסור אמירה לנכרי איכא אסמכתא או ממש איסור מדאורייתא, דחמור טפי, אך יש לצרף שיטת בעל העיטור הסובר דלצורך מצווה ובפרט מצווה דרבים מותר לומר לנכרי אפי' באיסור תורה כהדלקת האור, וממילא ממ"נ יש להתיר בנד"ד.

ויש עוד לעיין האם יש מקום להתיר באמירה דאמירה של קטן שיאמר לקטן אחר, ובכה"ג יש לחלק בין סוגי הקטן אם הוא בר הבנה או לא או אם הגיע לחינוך וכדלעיל. ודין זה תלוי באם קטן דינו כנכרי או שגרע טפי, ואף אם דינו כנכרי, כפי המובא לעיל, אף בנכרי יש להסתפק אם להתיר באמירה דאמירה וכ"ש בקטן. וצ"ע.